

Kohtuasi C-263/19

Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1

Saabumise kuupäev:

28. märts 2019

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Fővárosi Törvényszék (Pealinna Budapesti kohus, Ungari)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

7. märts 2019

Kaebajad:

T-Systems Magyarország Zrt.

BKK Budapesti Közlekedési Központ Zrt.

Közbeszerzési Hatóság Közbeszerzési Döntőbizottság (Riigihangete ameti riigihangete vaidlustuskomisjon)

Vastustajad:

Közbeszerzési Hatóság Közbeszerzési Döntőbizottság

BKK Budapesti Közlekedési Központ Zrt.

T-Systems Magyarország Zrt.

Põhikohtuasja ese

Kaebused hankemenetluses tehtud otsuse kohtulikuks läbivaatamiseks ja hankelepingu kehtetuks tunnistamiseks.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Eduka pakkuja vastutus avaliku pakumise õigusvastase korraldamata jätmise eest; ELTL artikkel 267.

Eelotsuse küsimused

1. Kas Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 41 lõikega 1 ja artikliga 47 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. veebruari 2014. aasta direktiivi 2014/24/EL (riigihangete kohta ja direktiivi 2004/18/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta) põhjendustega 10, 29, 107, 109 ja 111 ning artikli 1 lõikega 2 ja artikliga 72 on vastuolus liikmesriigi õigusnorm või selle õigusnormi tõlgendamise ja kohaldamise tava, mis näeb lepingupoolte vahelist õigussuhet arvesse võttes ette, et õigusrikkumist ei ole toime pannud mitte ainult hankija, kui ta on riigihanke õigusvastaselt korraldamata jätnud, rikkudes väidetavalt lepingute muutmist käsitlevaid õigusnorme, ja eiranud lepingute muutmist reguleerivaid sätteid, vaid õigusrikkumise on toime pannud ka edukas pakkuja, kes on hankijaga lepingu sõlminud, kuna lepingute ebaseaduslik muutmise nõuab poolte ühist tegevust [?]
2. Kui vastus esimesele küsimusele on eitava, siis kas Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 41 lõiget 1 ja artiklit 47 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. veebruari 2014. aasta direktiivi 2014/24/EL (riigihangete kohta ja direktiivi 2004/18/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta) artikleid 10, 29, 107, 109 ja 111 ning artikli 1 lõiget 2 ja artiklit 72 arvestades on Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. detsembri 2007. aasta direktiivi 2007/66/EÜ (millega muudetakse nõukogu direktiive 89/665/EMÜ ja 92/13/EMÜ riigihankelepingute sõlmimise läbivaatamise korra tõhustamise osas) põhjendustega 19, 20 ja 21 ning samuti nõukogu 21. detsembri 1989. aasta direktiivi 89/665/EMÜ (riiklike tarne- ja ehitustöölepingute sõlmimise läbivaatamise korra kohaldamisega seotud õigus- ja haldusnormide kooskõlastamise kohta) ja nõukogu 25. veebruari 1992. aasta direktiivi 92/13/EMÜ (veevarustus-, energeetika-, transpordi- ja telekommunikatsioonisektoris tegutsevate üksuste hankemenetlusi käsitlevate ühenduse eeskirjade kohaldamisega seotud õigusnormide kooskõlastamise kohta) artikli 2 lõikega 2 vastuolus selline liikmesriigi õigusnorm või selle õigusnormi tõlgendamise ja kohaldamise tava, millega on lubatud määrata ka edukale pakkujale, kes sõlmib hankijaga lepingu, riigihanke õigusvastaselt korraldamata jätmise eest ja lepinguid käsitlevate sätete eiramise eest muud karistust kui lepingu kehtivusaja lühendamise (trahvi)[?]
3. Kui vastus kahele esimesele küsimusele on eitav, palub eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtul samuti anda talle nõu, kas karistuse (trahvi) suuruse kindlaks määramiseks piisab ainult selle asjaolu arvessevõtmisest, et lepingupoolte vahel on õigussuhe, ilma et oleks analüüsitud lepingupoolte käitumist, mis viis lepingu muutmiseni, ja nende rolli selles .

Viidatud liidu õigusnormid

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 41 lõige 1 ja artikkel 47.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. veebruari 2014. aasta direktiiv 2014/24/EL riigihangete kohta ja direktiivi 2004/18/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (ELT 2014, L 94, lk 65).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. detsembri 2007. aasta direktiiv 2007/66/EÜ, millega muudetakse nõukogu direktiive 89/665/EMÜ ja 92/13/EMÜ riigihanketulepingute sõlmimise läbivaatamise korra tõhustamise osas (ELT 2007, L 335, lk 31).

Nõukogu 21. detsembri 1989. aasta direktiiv riiklike tarne- ja ehitustöölepingute sõlmimise läbivaatamise korra kohaldamisega seotud õigus- ja haldusnormide kooskõlastamise kohta (EÜT 1989, L 395, lk 33; ELT eriväljaanne 06/01, lk 246).

Nõukogu 25. veebruari 1992. aasta direktiiv 92/13/EMÜ veevarustus-, energeetika-, transpordi- ja telekommunikatsioonisektoris tegutsevate üksuste hankemenetlusi käsitlevate ühenduse eeskirjade kohaldamisega seotud õigusnormide kooskõlastamise kohta (EÜT 1992, L 76, lk 14; ELT eriväljaanne 06/03, lk 127).

Viidatud liikmesriigi õigusnormid

2011. aasta CVIII seadus riigihangete kohta (A közbeszerzésekről szóló 2011. évi CVIII. törvény; edaspidi „endine riigihangete seadus“);

2015. aasta CXLIII seadus riigihangete kohta (A közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLIII. törvény; edaspidi „riigihangete seadus“).

Põhikohtuasja asjaolude ja menetluse kokkuvõte

- 1 BKK Budapesti Közlekedési Központ Zrt. (edaspidi „hankija“) on aktsiaselts, mis tegutseb kinniselt – börsil noteerimata – ja mida rahastab Fővárosi Önkormányzat (Budapesti pealinna kohalik omavalitsus, Ungari). See äriühing täidab avaliku teenuse osutamise ülesandeid ühistranspordi valdkonnas pealinnas. 31. jaanuari 2013. aasta osalemiskutsega alustas ta läbirääkimistega pakkumismenetlust piletimüügimasinate (Ticket Vending Machine; edaspidi „TVM“) tootmiseks, transportimiseks, paigaldamiseks ja täielikuks käitamiseks. Selle hankemenetluse lõpus sõlmiti 4. septembril 2013 leping (edaspidi „projekti põhileping“) äriühinguga T-Systems Magyarország Zrt. (edaspidi „edukas pakkuja“).
- 2 Projekti põhilepingu lisa sisaldas ehitustööde lepingut, käitamislepingut, tehnilisi kirjeldusi ja eduka pakkuja pakkumust. Lepingu kogumaksumus oli 5 561 690 409 Ungari forintit (HUF). Lepingupooled muutsid projekti põhilepingut mitmel korral, muu hulgas:

- 13. juulil 2017 (edaspidi „kolmas muudatus“) palus hankija edukal pakkujal täiendada müügiautomaatide keskset kontrollisüsteemi tarkvaramooduliga, mis võimaldaks veebimüüki;
  - lepingu muutmisel 15. septembril 2017 (edaspidi „neljas muudatus“) määrati kindlaks toimingud, mis põhjustavad või võivad põhjustada masina töö seiskumist, määrates kindlaks lepingu mõisted „takistamine“, „sularaha väljavõtmine“ ja „kliendi viga“, ning vajalike parandustööde tähtaeg ja nende üksikasjalikud eeskirjad. Määrati kindlaks, et lisatasu väärtus lepingu muutmise korral ei või ületada 2 530 195 870 Ungari forintit, mis moodustab 50% algse lepingu maksumusest.
- 3 Enne seda oli 22. detsembril 2016. aastal sõlmitud kokkulepe (edaspidi „kulude hüvitamise kokkulepe“), mille eesmärk oli reguleerida TVM-de käitamisel hankija nõutud lisateenustega edukale pakkujale kaasnevate kulude hüvitamist.
- 4 Riigihangete Ameti direktor algatas 29. septembril 2017 lepinguosaliste vastu omal algatusel halduskaebuse menetluse põhjusel, et eespool nimetatud muudatuste ja kokkuleppega rikuti muu hulgas nii endise riigihangete seaduse kui ka [kehtiva] riigihangete seaduse sätteid.
- 5 Riigihangete Ameti riigihangete vaidlustuskomisjon (edaspidi „vaidlustuskomisjon“) tuvastas oma otsuses, et hankija ja edukas pakkuja olid rikkunud riigihangete seaduse § 141 lõiget 8 järgmistel põhjustel:
- kolmas ja neljas lepingumuudatus ei vasta riigihangete seaduse nõuetele lepingute muudatuste osas ning seepärast oleks tulnud nende suhtes korraldada uus hankemenetlus;
  - kulude hüvitamise kokkuleppes reguleeriti projekti põhilepingu esemeks olevaid teenuseid teistmoodi kui põhilepingus ning seetõttu tuleks ka seda käsitada lepingu muutmisenä, mille puhul ei ole riigihangete seaduses sätestatud kriteeriumid täidetud.
- 6 Eespool toodu põhjal määras vaidlustuskomisjon hankijale trahvi summas 80 000 000 Ungari forintit ja edukale pakkujale trahvi summas 70 000 000 Ungari forintit. Ta põhjendas seda trahvi asjaoluga, et mõlemad lepingupooled on kohustatud täitma riigihanke eeskirjade nõudeid seoses lepingu muutmisega, ning leidis, et hankija ja eduka pakkuja osa ja vastutus õigusvastaseks tunnistatud õigustoimingutes olid ühesugused.
- 7 Edukas pakkuja ja hankija esitasid selle otsuse peale esimese ja teise kaebajana vastavat kaebused eelotsusetaotluse esitanud kohtule. Nendes kaebustes on vaidlustuskomisjon menetluses esimene vastustaja ja Riigihangete ameti direktor astus selles staatuses menetlusesse tema nõuete toetuseks. Lisaks palus vaidlustuskomisjon kolmanda kaebajana eelotsusetaotluse esitanud kohtul tunnistada kolmas ja neljas kulude hüvitamise lepingu muudatus, mida ta peab

õigusvastaseks, kehtetuks ning taastada olukord, nagu see oli enne neid lepingumuudatusi. Nende nõuete osas on hankija menetluses teine vastustaja ja edukas pakkuja kolmas vastustaja.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid

- 8 *Edukas pakkuja* väidab oma kaebuse osas, mis käsitleb eelotsusemenetlust, et vaidlustuskomisjoni otsuses ei ole arvesse võetud, et hankija võib lepingu sõlmimise vajadusi silmas pidades otsustada, kas ta algatab hankemenetluse, või leiab vajaduse korral, et see ei ole vajalik. Järelikult võib riigihangete seaduse § 141, mis käsitleb lepingu muutmist, olla suunatud ainult hankijale. Seega teeb vaidlustuskomisjon eduka pakkuja vastutavaks otsuste eest, mille üle temal ei ole ega saa olla mingit otsustusõigust, ning mis on lisaks sellele, et see on vastuolus vaidlustuskomisjoni senise praktikaga, õiguskindluse ja õigusriigi põhimõtete raske rikkumine.
- 9 Lisaks sellele ei ole vaidlustuskomisjon eduka pakkuja arvates selgitanud, mil viisil on edukas pakkuja õigusrikkumise toime pannud. Ootuspärasuse ja hoolsuskohustuse nõuded on tingimused, mida tuleks kontrollida hankija suhtes, mistõttu võiks nende rikkumist äärmisel juhul süüks panna hankijale, mitte aga sellele poolele, kes temaga lepingu sõlmib.
- 10 Edukas pakkuja väidab samuti, et karistuse kohaldamine on vastuolus seadusega, ja kritiseerib sellega seoses asjaolu, et vaidlustuskomisjon leidis, et tema roll ja vastutus lepingu muutmises on sama mis hankijal, võtmata arvesse seda, et lepingu muutmist pidas vajalikuks ja sellekohase algatuse tegi just hankija. Edukal pakkujal ei olnud tahtlust, pahausksust või mistahes kokkumängu. Riigihangete suhtes kehtivate menetluslike tagatishormide täitmine on hankija kohustus ning seega ei ole nende rikkumine omistatav edukale pakkujale.
- 11 *Vaidlustuskomisjon* esimese vastustajana väidab, et ainus eduka pakkuja tuvastatud rikkumine oli temale adresseeritud õigusnormi rikkumine, kuna riigihangete seaduse § 141 lepingute muutmist käsitlevate sätete adressaadid on lepingu sõlminud pooled. Kui riigihangete seadusega muul viisil reguleeritud aspektid välja arvata, reguleerivad hankemenetluse raames sõlmitud lepinguid tsiviilõiguse sätted, s.t käesoleval juhul 1959. aasta IV seadus tsiviilseadustiku kohta (a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény; edaspidi „endine tsiviilseadustik“). Kui seaduses ei ole sätestatud teisiti, võivad pooled vastavalt endise tsiviilseadustiku § 240 lõikele 1 ühisel kokkuleppel muuta lepingu sisu või võetud kohustuste juriidilist olemust. Kuna ette heidetud tegude toimepanemiseks on nõutud see poolte ühine tegutsemine, siis oli õigustatud analüüsida lepingu muutmise seotud rikkumisi mõlema poole puhul. Küsimus, kumma poole suhtes võib analüüsida ootuspärasuse nõuet, ei ole seotud küsimusega, kumma poole suhtes tuleb kohaldada poolte kokkuleppel lepingu muutmise õigusvastasuse õiguslikke tagajärgi.

- 12 *Riigihangete Ameti direktor* vastustaja nõuete toetuseks menetlusse astujana väidab, et hankija on peamine, kuid mitte ainus kohustatud isik, kes vastutab selle eest, et hankemenetlus toimuks vastavalt seadusele. Ta rõhutab, et hankemenetluse raames sõlmitud lepingu muutmisel on vastutus riigihankeid käsitlevate õigusaktide sätete järgimise eest nüansirikkam ning ei ole ebatavaline, et ettepaneku lepingu muutmiseks teeb edukas pakkuja. Sellistel juhtudel on edukal pakkujal tingimata rohkem teavet hankemenetluse teel sõlmitud riigihankelingu täitmise kohta vastavalt riigihangete seadusele ja kõnealuses seaduses lepingu muutis puudutavate võimalike nõuete kohtaosas. Lepingu muutmise osas piirab riigihangete seadus lepingupoolte lepinguvabadust. See ei muuda siiski tsiviilõiguse põhimõtet, et lepingu muutmise eeldab lepingupoolte ühist tahteavaldust. See koos koostöökohustusega hõlmab ka teabe edastamist poolte vahel. Seega ei ole õige väide, et edukal pakkujal ei ole võimalik hinnata, kas lepingu muutmise on riigihangete seaduse nõuetega kooskõlas. Tema arvates toimiti vastavalt seadusele, kui tuvastati, et edukas pakkuja on pannud toime rikkumise, ja määrati talle trahv.

Eelotsusetaotluse põhjenduste kokkuvõte

- 13 Euroopa Liit reguleerib riigihankeid eesmärgiga tagada ühtse siseturu toimimine. Peamised liidu õigusaktid riigihangete valdkonnas on Euroopa Liidu toimimise leping ja diskrimineerimist keelavate riigihankedirektiivide sätted, direktiivide sätted, millega tagatakse pakkumismenetluste läbipaistvus, ja riigihankedirektiivide sätted, mille eesmärk on kõrvaldada teatavad turulepääsutõkked.
- 14 Üksused, kelle suhtes kehtib riigihangete korraldamise nõue, on kohustatud avaliku sektori vahendite ratsionaalselt ja tõhusalt kasutamiseks ostma teatavad tooted ja teatava väärtusega tooted vastavalt riigihanke-eeskirjadele, et võimaldada nende avalikku järelevalvet ja tagada konkurents. Hankija suhtes kehtib riigihankenõue ja hankemenetluse korraldamise kohustus. Hankija otsustab hankevajadusi arvestades, kas ta korraldab hankemenetluse, või võib otsustada, et see ei ole vajalik. Hankijad peavad tegema oma riiklikud hanked dokumenteeritud ja kontrollitud raamistikus.
- 15 Hankemenetluses osaleva ettevõtja vastutus on sätestatud peamiselt riigihankeid käsitlevates õigusaktides, millega tagatakse konkurentsi austamine, ja karistused toimepandud rikkumiste eest on sätestatud asjaomastes õigusnormides.
- 16 Hankemenetlus lõpeb lepingu sõlmimisega. Alates lepingu sõlmimise kohustuse tekkimisest ja kuni lepingu sõlmimise ja täitmiseni on lepingupoolte toimingud, mida reguleerivad riigihanke õigusaktid, tingimata vastastikuse toimega. Kui lepingut ei saa pärast menetlust lõpetavat otsust ilmnenu põhjusel sõlmida või kui rikutakse lepingu täitmise peatamise tähtajaga seotud eeskirju või kui lepingu sõlmimisel rikutakse riigihanke õigusakte, siis sellel on tagajärjed nii hankijale kui ka edukale pakkujale. Riigihangete seaduse § 137 lõike 1 punktides a–c on

lepingu sõlmimise korral ning riigihangete seaduse § 141 sätetega on lepingu muutmise korral samade põhimõtete alusel ja selleks, et säilitada võimalikult suurem konkurents, kehtestatud ranged karistused õigusvastaste tegude eest, mis tulenevad lepingupoolte vahelisest õigussuhtest, mis ulatub lepingu sõlmimisel tsiviilõigusega reguleeritud valdkonnas kaugemale.

- 17 Riigihangete seaduse § 141 sisaldab samamoodi nagu direktiivi 2014/24 artikkel 72 õigusnorme, mis võimaldavad lepingu kehtivusajal ilmnevate muutuste korral lepingut muuta. Samamoodi kaasneb sellega, kui nimetatud õigusnormides sätestatud tingimused ei ole täidetud, kohustus korraldada uus pakkumismenetlus. Sellest järelduks, olenemata sellest, kas lepingut saab muuta ainult poolte ühisel tahtel, et selle riigihanke õigusnormi adressaat, mida on rikutud, saab olla ainult õigusnormi isikulisesse kohaldamisalasse kuuluv hankija.
- 18 Riigihangete seaduse § 165 lõike 3 punktis d on siiski ette nähtud, et kui vaidlustuskomisjon tuvastab rikkumise, võib ta oma otsusega määrata trahvi rikkumise eest vastutavale üksusele või isikule ning samuti rikkumise eest vastutava isiku või üksusega õigussuhtes olevale isikule või üksusele, kes samuti rikkumise eest vastutab. Õiguskaitset reguleerivates õigusnormides ei ole selle kohta täpsustatud, milliseid riigihankemenetluses osalejaid võib karistada. Loogiline järeldus sellest on, et isikuid, kes rikuvad konkreetseid materiaalõigusnorme, ja isikuid, kes panevad toime keelatud tegusid, võib karistada ühtemoodi. Riigihankeid käsitlevate õigusaktidega reguleeritud raamistikus võib siiski selle, millist füüsilist või juriidilist isikut tuleb pidada õigusrikkujaks, kindlaks määrata selle järgi, keda tuleb pidada rikutud õigusnormi adressaadiks. Pidades silmas trahvi eesmärki, mis on ette nähtud selleks, et sundida riigihanke isikulisesse kohaldamisalasse kuuluvaid isikuid toimima kooskõlas seadusega, võib sellist alternatiivset karistust tõlgendada selle isiku vastu, kes on kohustatud pakkumismenetlust korraldama, s.t ainult hankija vastu. Trahv ei ole lepingulisele õigussuhtele omane, vaid tuleneb ainult riigihankeid käsitlevatest erisätetest, ja selle määrab kolmas isik, objektiivse õiguskaitse ülesannet täitma valitud liikmesriigi üksus, kes ei ole lepingupool, kuna riigihanke õigusaktidega kaitstud eesmärkide huvides on seadusjärgne kohustus sekkuda väljastpoolt pooltevahelisse lepingusuhtesse, olenemata sellest, kas lepingupoolte vahel on vaidlus tekkinud või mitte. Trahv on karistuslikku laadi ning see tuleb määrata tegelikult õigusrikkumise toime pannud isikule.
- 19 Kui leping muutub rikkumise tõttu õigustühiseks, võib õigusrikkumise toimepanijale asjaomaste õigusnormide alusel määrata rikkumise eest trahvi ning trahv tuleb või selle võib määrata alternatiivse karistusena siis, kui kohus tunnistab riigihankemenetluse alusel sõlmitud lepingu kehtivaks, kuna algset olukorda ei ole võimalik taastada.
- 20 Mõned tüüpilised juhtumid näitavad Ungari kohtute praktikat seoses trahviga, mis on kohaldatav õigusrikkumiste eest, mille tõttu muutub leping õigustühiseks: Fővárosi Ítéltábla (Budapesti apellatsioonikohus) vabastas ühes oma kohtuotsuses lisaks ilma riigihankemenetluseta õigusvastaselt sõlmitud lepingu

kehtetuse tuvastamisele ja selle alates sõlmimise kuupäevast tagasiulatuvalt kehtivaks tunnistamisele hankija trahvi maksmisest, tuginedes kohtuotsusele von Colson (14/83, ECLI:EU:C:1984:153) ja kohtuotsusele RWE Vertrieb (C-92/11, ECLI:EU:C:2013:180, punkt 58) kooskõlas läbivaatamiskorra direktiivi kohaldamisega. Võttes arvesse lepingu sõlmimise eripära, ei pidanud ta alternatiivse karistuse kohaldamist põhjendatuks, põhjusel et vaidlustuskomisjon oli juba sama asjaolu eest trahvi määranud (*ne bis in idem*). Ühes teises kohtuotsuses muutis Fővárosi Ítéltábla (Budapesti apellatsioonikohus) esimese astme kohtuotsust, milles oli leping hankemenetluse õigusvastaselt korraldamata jätmise tõttu kehtetuks tunnistatud, tunnistas ehitustöölepingud kuni otsuse tegemiseks kohaldatavateks ja määras lepingupooltele solidaarselt trahvi ning tühistas ettevõtjale, kes oli lepingupool, määratud trahvi. See kohus tõi argumendiks, et hankemenetluse korraldamise kohustus lasub hankijal ning et sellest tulenevalt on hankelepingu kehtetus tingitud hankija tegevusetusest. Esimese astme kohtul ei olnud mingeid andmeid, millest oleks tulnud järeldada, et ettevõtja oli toiminud pahauskselt, s.t mis oleks sundinud teda tuvastama, et ettevõtja teadis või oleks pidanud teadma, et lepingud põhjustasid riigihangete seaduse rikkumise. Fővárosi Törvényszék (Budapesti kohus) tugines samasugustele argumentidele, millega Fővárosi Ítéltábla (Budapesti apellatsioonikohus) oli põhjendanud viimati nimetatud kohtuotsust, leides, et puudub õiguslik alus ettevõtjale trahvi määramiseks ja [trahvi] lepingupooltelt solidaarselt välja mõistmiseks.

- 21 Lepingu muutmiseks on vastavalt endise tsiviilseadustiku § 240 lõikele 1 – samamoodi nagu ka kehtivatele õigusaktidele – vaja lepingupoolte ühist tahteavaldust ning edukas pakkuja on tingimata lepingu muutmist käsitlevate riigihangete seaduse sätete adressaat. See ei tähenda siiski või ei tähenda tingimata seda, et tsiviilõiguse normide kohaselt tuleks edukaks osutunud pakkuja riigihankealast õiguslikku vastutust lepingu sõlmimise eest lugeda identseks hankija vastutusega. Menetluses, milles vaidlustuskomisjon on pädev kontrollima lepingumuudatuse õiguspärasust, ei saa hinnata lepingulisi õiguslikke aspekte (nt ebaõige täitmine), vaid tuleb kontrollida riigihangete õiguslikke aspekte, mis on liidu õiguses ja liikmesriigi õiguses reguleeritud ühtemoodi (nt ootuspärasus, hoolsuskohustus ja uute vajaduste tekkimine). Kui riigihankealane õiguslik vastutus pannakse mõlemale lepingupooltele, siis tuleks tagada, et neil oleks võimalik selgitada oma osa rikkumise tekkimisel. Lepinguõiguse alusel (ühine tahteavaldus) ei saa riigihangete valdkonnas kehtestada õiguslikku eeldust, mis jätaks lepingupooled sellest võimalusest ilma (kohtuotsused *Michaniki*, C-213/07, ECLI:EU:C:2008:731, ja *Fabricom*, C-21/03 ja C-34/03, ECLI:EU:C:2005:127).
- 22 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu jaoks ei ole selge, millised piirangud võib kehtestada liikmesriikide pädevusele õiguskaitsevahendite osas asjaomase liidu õigusega ette nähtud isikulise kohaldamisala alusel, ilma et õigus tõhusale, proportsionaalsele ja hoiatavale õiguskaitsevahendile ei oleks enam tagatud. Kuna liidu kohtud ei ole andnud riigi kohtule selgeid juhiseid käesolevas menetluses esitatud küsimuste kohta, on Fővárosi Törvényszék (Budapesti kohus) otsustanud pöörduda selles küsimuses Euroopa Liidu Kohtu poole.